

СЛОБОДЕНЮК І.І.

студентка 1-го курсу екологічного факультету Житомирського національного агроекологічного університету, м. Житомир

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ

В системі цінностей демократичного суспільства на першому місці стоїть людина. В сучасних умовах у зв'язку із здійсненням кардинальних демократичних перетворень, утвердження соціальної, правової держави проблема статусу особи набуває особливо важливого значення.

Ускладнюються взаємозв'язки суспільства й особи, громадянина і держави, індивіда і колективу, більш взаємозалежними стають їхні інтереси й проблеми, підвищується їхня взаємна відповідальність. Усі ці явища та процеси потребують глибокого осмислення, узагальнення і відображення в законодавстві. При цьому особливо важливе місце посідає проблема конституційних прав та свобод людини і громадянина.

У юридичній науці існують різні підходи до розуміння проблеми правового статусу людини і громадянина. Можна виділити такі чотири підходи, що визначають сутність правового статусу особи: ліберальний, колективістський, соціологічний, інтегративний.

Зокрема, ліберальний підхід виходить з того, що кожна людина від моменту народження наділена невід'ємними природними правами. Обмеження прав людини і громадянина, можливе лише у випадках пов'язаних із забезпеченням суспільного ладу, правопорядку, прав і свобод громадян, запобіганням

насилення та ін. У дусі цієї моделі конституційні обов'язки громадян визначаються в обмеженому вигляді, а то і взагалі не згадуються в конституції.

Колективістський підхід до вирішення проблеми прав людини надає пріоритет не особистості, а суспільству (колективу, класу, певним об'єднанням). За цим підходом важливе явище займають соціально-економічні права громадян (людини) і права трудящих, у таких конституціях приводиться широкий перелік обов'язків. Прикладом такого підходу була Конституція УРСР 1978 року. Разом з тим, колективістська філософсько-правова думка основну увагу приділяла державі та перспективам її розвитку. Це, в свою чергу, призвело до того, що: держава і суспільство постають як жорстка система підпорядкованості людей інтересам держави та суспільства; держава отримала виключне єдиновладне право визначення, встановлення, закріплення прав, свобод та обов'язків своїх громадян; держава здобула можливість впливати на реалізацію громадянами своїх прав і свобод через встановлення та зміну правого переліку прав і свобод, закріплення та тлумачення їх змісту, умови та межі їх реалізації.

Третій підхід до правового статусу особи пов'язаний з мусульманським правом. А мусульманський правовий статус особи визначається нормами середньовічного шариату. Так, вселенський суверенітет належить лише Аллаху: людина не має права розпоряджатися собою на свій розсуд, її дії мають бути підпорядковані вказівкам Аллаха. Акцент переноситься не на права, а на обов'язки перед Аллахом, перед спільнотою правомірних мусульман [1; с. 200]. Особлива увага в шариаті приділялася «праву особистого статусу особи». По мусульманському праву юридичне становище особи визначалося її віросповіданням. Повноправний особистий статус за шариатом мали тільки мусульмани. Особи, що сповідували християнство чи іудаїзм, знаходилися у нижчому положенні і були зобов'язані сплачувати важкий державний податок. Норми шариату застосовувалися до них лише в тих випадках, коли вони уклали угоди з мусульманами або робили злочини. Розвиток соціальних відносин вплинуло на положення рабів, вони не визнавалися суб'єктами права, але могли за згодою своїх хазяїв вести торгові операції і здобувати майно. Відпустка рабів-мусульман на волю розглядалась, як богоугодна справа. Характерною рисою правового статусу особистості за шариатом було також нерівність чоловіка та жінки. Оскільки згідно шариату суб'єктом права був лише Аллах, то мусульманин розглядався як носій встановлених богом обов'язків. Лише в тій мірі, в якій він виконував свій релігійний борг, за велінням ісламу, він одержував право на передбачені шариатом домагання і на інші юридичні можливості. Тому мусульманські правознавці розробляли не лише питання правоздатності, а й скільки дієздатності особи. В повному обсязі дієздатність надавалася особам, які досягли повноліття і щоб були психічно здорові. Право встановлювати факт досягнення повноліття в кожному окремому випадку здійснювалося суддею, який вирішував це питання на свій розсуд [3; с. 478].

Особливий підхід до правового статусу особи склався у звичайному праві деяких країн Тропічної Африки, Океанії, Латинської Америки. В цих країнах людина розглядається як невід'ємна частина племені, її права не можуть реалізовувати окремо від племені.

Позитивістські теорії визначають права людини як такі, категорії, що встановлюється державою. Сьогодні необхідний пошук синтетичних підходів, оскільки права та обов'язки людини повинні відповідати міжнародним документам. У цьому плані перспективною є інтеграція двох напрямків природно - правового та позитивістського.

Природно-правові теорії розглядають людину як істоту, яка має певні права невід'ємні від її буття, що впливають з розуму, або божественної волі, або з природи людини [2; с. 237-240]. Отже, права людини не є такими, що даровані державою чи урядом, не залежать від місця, часу, устрою суспільства, держави. Природні та невідчужувані права і свободи людини і громадянина не залежать від волі держави, а держава зобов'язана визнавати, дотримуватися і гарантувати їх. Це рівність усіх людей перед законом, право на життя недоторканність, повагу до людської гідності, свобода від довільного, незаконного арешту або затримання, свобода віри і совісті, право батьків на виховання дітей, право на опір гнобителям тощо.

На основі аналізу цих підходів, можна визначити, що правовий статус особи - це сукупність прав, свобод і обов'язків, якими вона наділяється як суб'єкт правовідносин. Кожна із галузей права закріплює деяку частину права і свободи у певній сфері суспільних відносин: трудових, сімейних, фінансових тощо.

Отже, правове становище громадянина в повному обсязі - це сукупність прав, свобод і обов'язків, якими він наділяється як суб'єкт правовідносин. Кожна із галузей права закріплює деяку частину прав і свобод у певній сфері суспільних відносин: трудових, сімейних, фінансових тощо. Конституційне право закріплює основи правового статусу особи; в цілому ж права і свободи людини не є вичерпними.

Список використаних джерел:

1. Тацій В.Я., Погорілко В.Ф., Тодика Ю.М. Конституційне право України. – К.: Наук. думка, 1999 – 386с.
2. Чиркин В.Е.; Юдин Ю.А. Сравнительное конституционное право /– М., 1966 – 730с.
3. Кравченко В. В. Конституційне право України: навчальний посібник.- Вид. 3-тє, виправл. та доповн. - К.: Атіка, 2004. - 512 с.